

Uporaba bralnih učnih strategij pri pouku naravoslovja in tehnike v 5. razredu

STROKA in
PRAKSA

Using Reading Strategies during Science and Technology Lessons in 5th Grade

Monika Dobravc

UDK 37.091.3:028

Izvleček

Branje še vedno predstavlja najučinkovitejše sredstvo za učenje, saj otrokom in mladostnikom omogoča lažje prilagajanje številnim spremembam, ki jih prinašajo sodobni koncepti poučevanja in učenja v šolskem prostoru. Šole kot učeče se organizacije spodbujajo učenje učnih strategij in nenehen profesionalni razvoj vseh deležnikov. S tem se prenaša odgovornost za učenje z učitelja na učenca.

Branje v nalogi učenja od učenca zahteva poznavanje učinkovitih bralnih učnih strategij, saj mu te omogočajo, da informacije ne le spozna, temveč jih zna glede na namen tudi izbrati in učinkovito uporabiti. Zato je pomembna vloga učitelja, da učenca spozna z različnimi učnimi strategijami, s katerimi bodo iz danih informacij v učnem gradivu izbrali in usvojili tisto znanje, ki jim bo pomagalo pri nadaljnjem učenju ter usmerjanju lastnega procesa učenja.

In ravno bralne učne strategije predstavljajo pomemben del učnih strategij, ki bodo vsakega učenca pripeljale do zastavljenih izobraževalnih, funkcionalnih in vzgojnih ciljev.

Ključne besede

branje, bralne učne strategije, kompleksne učne strategije, Paukova strategija

Keywords

reading, reading strategies, complex learning strategies, Pauk's strategy

Abstract

Reading is still the most effective means for learning, because it enables children and adolescents to more easily adapt to the many changes brought about by contemporary concepts of teaching and learning in a school setting. As learning organisations, schools promote the learning of learning strategies and the continuous professional development of all stakeholders. By doing so, they delegate responsibility for learning from the teacher to the pupil.

Reading as learning requires that pupils are familiar with effective reading strategies, since these enable them not only to learn information, but to select and efficiently use it with regard to its purpose. That is why the teacher has the important role of familiarising pupils with various learning strategies that will enable them to select and gain knowledge from the information provided in the learning material, which will aid them in their further learning and in directing their own learning process.

It is these very reading strategies that present an important segment of learning strategies, which will lead each pupil to the set educational and functional objectives.

DEFINICIJE BRALNIH UČNIH STRATEGIJ

Učne strategije, učni stili, učne spretnosti, učni pristopi, učne taktike ... so izrazi, s katerimi želimo poimenovati načine učenja in predelave učne snovi pri učencih. Sicer pa predstavlja opredeljevanje učnih strategij eno izmed področij, o katerem razmišljajo raziskovalci vse od konca petdesetih let preteklega stoletja (Pečjak, 2012).

Marentič Požarnik (1995) za učno strategijo pravi, da je to specifična kombinacija mentalnih operacij, ki jih nekdo uporablja glede na zahteve konkretne učne situacije. Nekoliko spremenjeno definicijo učnih strategij pa omenjena avtorica navaja v svojem kasnejšem delu, ko pravi, da je učna strategija zaporedje ali kombinacija v cilj usmerjenih učnih aktivnosti, ki jih posameznik uporablja na svojo pobudo in spreminja glede na zahteve situacije (Marentič Požarnik, 2000).

Harris in Hodge (1995) sta strategijo opredelila kot zavesten, učni situaciji prilagojen in spremljan sistematičen načrt, katerega cilj je izboljšati lastne učne dosežke.

Weinstein in Hume (1998) pravita, da je to vsako vedenje, mišljenje ali akcija učenca v procesu učenja, katere namen je zadržati določene informacije, jih shraniti v spominu in jih v prihodnosti povezati na nov način.

Če bi te opredelitve poskušali združiti in prenesti na področje branja z učenjem, potem bi lahko opredelili bralne učne strategije kot zavestno izbiro določenih miselnih operacij (korakov) pri branju, ki bralcu v specifični učni situaciji omogoča doseganje učnega cilja (Pečjak, 2012).

BRALNE UČNE STRATEGIJE IN KOMPLEKSNE STRATEGIJE V UČNEM PROCESU

V virih zasledimo različne delitve bralno učnih strategij. Pečjak (2012) in nekateri strokovnjaki jih delijo po časovnem kriteriju, in sicer na strategije, ki jih učenec lahko uporablja pred branjem za učenje, med njim in po njem. Takšna delitev je zelo pregledna, saj so bralne

učne strategije predstavljene v zaporedju, kot jih učenec tudi uporablja v učnem procesu.

Med kompleksne strategije pa uvrščamo tiste, ki zajamejo celoten učni proces. Učence vodijo od dejavnosti pred branjem, med njim in po njem, da lahko učno gradivo razumejo in si ga po potrebi tudi zapomnijo. Paukova strategija je ena izmed kompleksnih strategij in je primerna tako za delo s celotnim razredom kot tudi pri delu z manjšimi skupinami.

V nadaljevanju bom podrobneje predstavila samo tiste bralne učne strategije in kompleksne strategije, ki sem jih vključila v pouk naravoslovja pri petošolcih.

AKTIVIRANJE PREDZNAVANJA UČENCEV Z MOŽGANSKO NEVIHTO IN IZDELAVO MISELNEGA VZORCA

Je bralna učna strategija, ki jo številni strokovnjaki uvrščajo v skupino strategij pred branjem. Z njo lahko učitelj preveri predznanje učencev na različne načine. Sama sem ga preverila z uporabo možganske nevihte, katere rezultat so bili miselni vzorci učencev.

Možganska nevihta je preprosta tehnika, pri kateri učenci naštevajo ali zapisujejo podatke, ki jih o neki vsebini že vedo. Zelo primerna je za delo dveh učencev, delo po skupinah ali delo s celotnim razredom, saj pogovor z drugimi spodbuja nadaljnje razmišljanje posameznikov in uvidevanje novih odnosov med posameznimi informacijami (Pečjak, 2012).

Z miselnim vzorcem učenec grafično zapiše pojme, povezane z izbrano temo, in prikaže povezave med njimi. V sredini se vedno nahaja ključna beseda, okoli katere so razvrščeni vsi tisti pojmi, ki ključno besedo razlagajo, pojasnjujejo, opisujejo ... Za ločevanje bolj in manj pomembnih informacij lahko uporabljamo različne barve, različno velikost črk, razne simbole in slike. Linearna predstavitev (na primer naštevanje po alinejah) ima statično strukturo, kar pomeni, da ima svoj začetek in svoj konec. S tem se možganom preprečuje ustvarjanje asociacij, pomnjenja ter močno se zavira tudi ustvarjalnost samo. Miselni vzorec pa, nasprotno, v svoji dinamični zgradbi predvideva začetek, ali še boljše center,

ne pa tudi konca. Tako do popolnosti podpira proces ustvarjanja idej, čustev in zaznav. Vzbuja radovednost, vprašanja in željo po poglobljanju in ustvarjanju novih zanimivih povezav.

PAUKOVA STRATEGIJA

Poimenovana je po avtorju Walterju Pauku, ki jo je objavil leta 1973. Je zelo preprosta in učinkovita. Povsem razumljivo je, da morajo strategijo učenci večkrat vaditi ob učiteljevem vodenju, da so jo kasneje sposobni uporabljati samostojno. Primerna je za uporabo zlasti pri besedilih, ki vsebujejo veliko podrobnosti.

Opis postopka, povzet po Pečjak (2012):

- Učenci si poleg besedila v zvezek ali na prazen list papirja oblikujejo preglednico, ki jo s črto razdelijo na dve koloni.
- Besedilo prvič le pozorno preberejo v celoti (če je krajše) ali pa si ga razdelijo na smiselne dele.
- Pri drugem branju si izberejo pomembne informacije in jih zapišejo v levo kolono.
- Ko končajo zapis v levi koloni, se vrnejo na začetek in v desno kolono zapisujejo le najbolj ključne besede ali fraze.
- Nato list prepognejo (ali prekrijejo levo stran) in s pomočjo desne kolone ponavljajo besedilo. Če tega še ne zmorejo, se vračajo s pogledom na levo stran lista, kjer so informacije popolnejše.

Pri ponavljanju lahko ugotovimo, da je treba na levi ali desni strani kakšno informacijo še dopolniti na podlagi izvirnega besedila. S tako predelanim besedilom se učencem omogoči kasnejše in večkratno hitro ponavljanje snovi.

Praktični primer

Delo v razredu je potekalo v štirih skupinah po naslednjih učnih korakih.

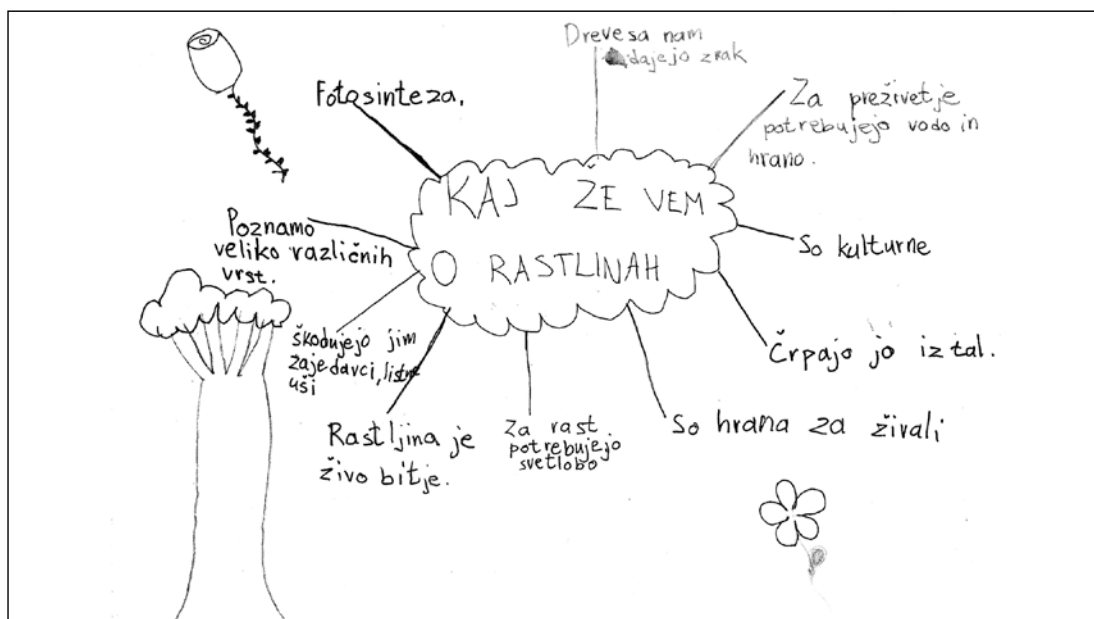
Slika 1: Delo po skupinah (Foto: Monika Dobravc)

1. Uvod z motivacijo

V uvodu sem z možgansko nevihto aktivirala predznanje učencev, in sicer o tem, koliko že vedo o rastlinah.

Učenci so oblikovali različne miselne vzorce.

Posamezni miselni vzorci so bili predstavljeni razredu.

Slika 2: Primer nastalega miselnega vzorca (Foto: Monika Dobravc)

2. Glavni del

Učencem sem najprej podala navodila za nadaljnje delo. S pomočjo Paukove strategije so si v nadaljevanju ure v zvezke oblikovali zapise, ki so nastali kot rezultat obdelave različnih virov in literature. Ker pa te metode še niso poznali, sem jim jo predstavila po korakih:

- 1. korak:** Predstavlja **PRVO BRANJE** izbranega besedila oziroma odlomka.
- 2. korak:** V tem koraku gre za ponovno oziroma **DRUGO BRANJE**. Obenem pa si učenci v **LEVO KOLONO** razpredelnice **IZPIŠEJO POMEMBNE INFORMACIJE**, ki so jih našli v literaturi.
- 3. korak:** V tem koraku sledi še **ZAPIS KLJUČNIH BESED V DESNO KOLONO** razpredelnice.
- 4. korak:** Ta korak posamezniku omogoča lažje **PONAVLJANJE** predelane vsebine.

Učenci so si najprej pogledali literaturo s področja biologije (knjige, revije, leksikone, enciklopedije). Sledilo je izbiranje gradiva. V nadaljevanju so se lotili prebiranja različnih besedil. Vsebina teh besedil je bila vezana na rastline in njihove življenjske procese (dihanje,

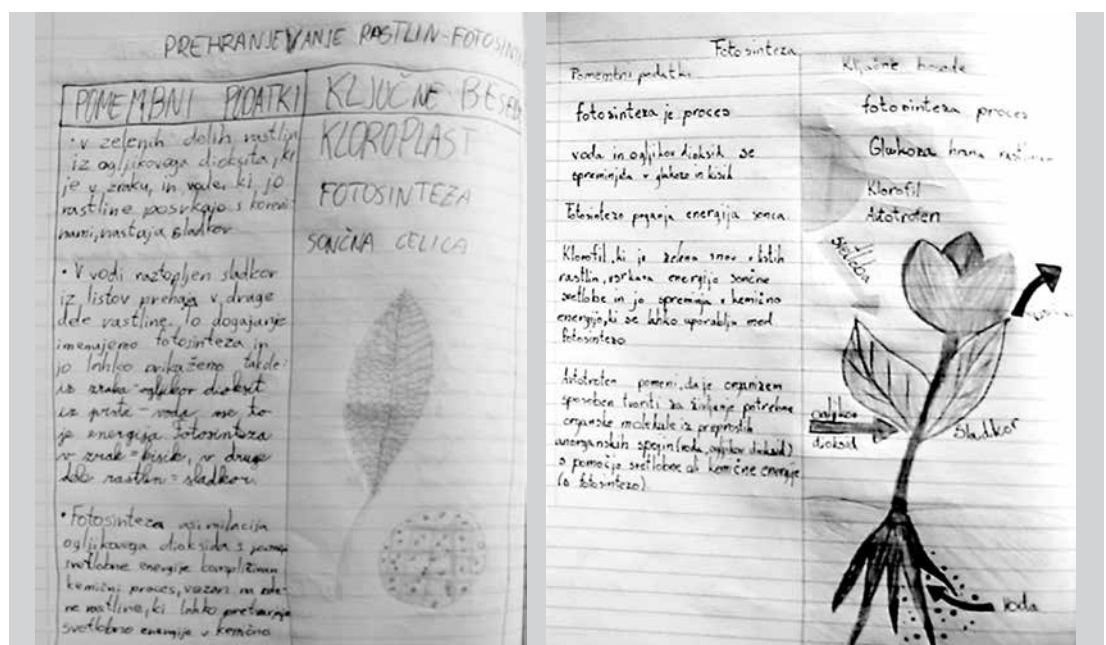
fotosinteza). Na podlagi Paukove strategije so po predstavljeni strategiji v zvezke oblikovali preglednico, v katero so v levo kolono vpisovali Izbrane pomembne informacije, v desno pa Ključne besede. Kratka besedila so prebrali v celoti, pri daljših pa sem jih opozorila, da si jih razdelijo na smiselne dele. Ker je bila njihova naloga najprej pozorno branje, so si pri drugem branju sproti izpisovali pomembne informacije. Po končanem zapisu v levi koloni so se vrnili na začetek in v desno kolono so zapisali le najbolj ključne besede. Oblika zapisa je bila prilagojena učenčevim željam, še bolj pa značilnostim besedila. Tako so oblikovali zapis v obliki povzetka, izvlečka, bistvenih povedi, ključnih informacij s podrobnostmi.

Povzamem lahko, da so si učenci izdelali zapis, ki jim bo tudi v prihodnje omogočal lažje in hitrejše ponavljanje.

3. Zaključek

Po poročanju sem učencem razdelila vprašalnike, saj me je zanimalo, kako so se počutili pri uri.

Nad delom v razredu so bili navdušeni. S kratko ponovitvijo učne vsebine sem ugotovila, da so z uporabo bralnih učnih strategij dosegli zastavljene cilje.

Sliki 3 in 4: Primera učenčevih zapisov bistvenih povedi in ključnih besed s pomočjo Paukove strategije (Foto: Monika Dobravc)

SKLEP

Da bi se lahko učili hitro, učinkovito in lahkotno, je treba razviti osebni stil učenja, ki bo kar najbolj upošteval naše individualne posebnosti in hkrati vključeval aktivne metode, ki podpirajo naraven način učenja.

Miselni vzorci grafično predstavijo misli, ideje in informacije, ki pri učencih ustvarjajo nove misli, ideje in informacije. So nekakšna mreža asociacij, ki nudijo močno oporo učenju, saj strokovnjaki ugotavljajo, da si že med samim ustvarjanjem miselnega vzorca otrok lahko zapomni do 70 % informacij. Zato je navajanje učencev na takšen tip zapisa odlično sredstvo za povzemanje in izdelavo zapiskov vsebin iz učbenikov, leposlovnih in strokovnih knjig. Ti pa niso uporabni samo za izdelovanje zapiskov, temveč so tudi za načrtovanje, postavljanje

ciljev, opisovanje, ponavljanje, poročanje in ustvarjanje povezav med različnimi temami. Ker učenci Paukove strategije še niso poznali, so na začetku potrebovali podrobnejša učiteljeva navodila, med učno uro pa sprotno spremljanje dela in njihovo usmerjanje. Vendar je ne glede na vse naštetu za učni proces in postopno navajanje na različne načine učenja, predvsem pa zaradi heterogenosti skupin, takšno delo v razredu nujno potrebno. Učitelj, ki poskuša omogočiti aktivnost in napredek vseh učencev ne glede na njihove sposobnosti mora biti vseskozi močno vpet v dogajanje. Zagotavljati je treba raznolikost aktivnosti in spremljati napredek v znanju pri učencih. Takšno znanje je vseživljenjsko, saj je še bolj kot učenje za življenje pomembno učenje iz življenja. Zato je zelo pomembno usposobiti otroke za samostojno življenje v družbi. ●

Viri

Harris, T. L., Hodge, R. E. (1995). *The literacy dictionary. The vocabulary of reading and writing*. Newark, DE: International Reading Association.

Marentič Požarnik, B., Magajna, L., Peklaj, C. (1995). *Izzivi raznolikosti*. Nova Gorica: Educa.

Marentič Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.

Pečjak, S., Gradišar, A. (2012). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Weinstein, C. E., Hume, L. M. (1998). *Study strategies for lifelong learning*. Washington, DC: APA.

MONIKA DOBRAVC, prof. kem. in biol., knjižničarka na OŠ Gustava Šiliha Velenje
Naslov: OŠ Gustava Šiliha Velenje, Vodnikova cesta 3, 3320 Velenje
E-naslov: monika.dobravc22@gmail.com